გიორგი მარსაგიშვილი
საქართველოს ეროვნული მუზეუმი

რამდენიმე მოგონება ნიკო ჩუბინაშვილზე

ბატონი ნიკო მისი დიდი მამისაგან სრულიად განსხვავებული ხასიათის ადამიანი იყო. მსგავსებას მხოლოდ სამეცნიერო მუშაობისას თუ შეამჩნევდი – ამ დროს ბატონი ნიკოც საოცრად ორგანიზებული და მოწესრიგებული იყო, რასაც ვერ იფიქრებდი მასთან ყოველდღიური ურთიერთობის დროს. ერთი რამ კი ცხადი იყო, თუ რამეს მოჰკიდებდა ხელს, მას ძირისძირამდე შეისწავლიდა.

მისი, როგორც მეცნიერის კვლევის საგანი შუა საუკუნეების ხელოთმოძღვრება, ქვაზე კვეთა და ხის მხატვრული დამუშავება იყო (უმთავრესად ადრე შუა საუკუნეები და გარდამავალი ხანა იზიდავდა). ნიკო ჩუბინაშვილი იყო მეცნიერი, რომელიც ძეგლზე სხვათათვის შეუმჩნეველს აგნებდა და კვლევის ძირითად ელემენტად წარმოგვიდგენდა. შესაძლოა ამის გამო ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტში მისი მოხსენება ხშირად კამათის ან დავის საგანიც ხდებოდა, თუმცა მისი აზრი ყველასათვის გასათვალისწინებელი და ანგარიშგასაწევი იყო. მახსოვს, კამათი გამოიწვია მისმა მოხსენებამ ტამალის დარბაზული ეკლესიის შესახებ. კამათი უმთავრესად შემოთავაზებულ თარიღს – VI საუკუნეს ეხებოდა, მას ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერები ეკამათებოდნენ. მოხსენების შემდეგ გაეცალეთ ბატონ ნიკოს და განსაკუთრებით მოვუწონე მოხსენების აგება და საილუსტრაციო მასალა (ბატონი ნიკოს მოხსენების ილუსტრაციები, იმდროინდელი პრიმიტიული ტექნიკური საშუალებების მიუხედავად, ნათელ გრაფიკულ სურათს იძლეოდა) და ჩემთვის მოულოდნელი პასუხი მივიღე – „მე მთელი ცხოვრება მინდოდა მექანიკოსი გავმხდარიყავი და ოჯახმა მაიძულა არქიტექტურა შემესწავლა" (იმ დღეს ეს მე ნაწყენი ან გაღიზიანებული კაცის სიტყვებად მივიჩნიე, თუმცა წლების შემდეგ ბატონმა ნიკომ ეს ფრასა ორჯერ თუ სამჯერ გამიმეორა). თუ გავითვალისწინებთ ბატონი ნიკოს, როგორც მეცნიერის პროფესიულ დონეს და მის ნამდვილად გამორჩეულ შრომებს, ეს პასუხი ყველასათვის მოულოდნელი იქნებოდა. თუმცა მისი „კირკიტა" ხასიათი, ბუნებით თანდაყოლილი მეცნიერული ანალიზის უნარი, მას მექანიკაშიც დიდ წარმატებას მოუტანდა.

ბატონ ნიკოს წიგნის თხოვების თავისებური და ერთობ უცნაური წესი ჰქონდა. მას ეს პროცესი ნამდვილად არ „იზიდავდა", მაგრამ მოულოდნელად, თხოვნის გარეშეც მოგიტანდა წიგნს. თუ ეს ნაშრომი ჩვენს სპეციალობას ეხებოდა, ჯერ გამოგკითხავდა, რაში გჭირდებოდა ეს ნაშრომი. მეორე დღესვე აუცილებლად მოგიტანდა წიგნს,სადაც ფანქრით საგულდაგულოდ იყო გახაზული ის ადგილები და მთელი აბზაცები, რაზედაც ყურადღება უნდა გაგემახვილებინა და გაფრთხილებდა, რომ ყურადღება მიგექცია ფანქრით აღნიშნული ადგილებისათვის, მერე წაგეშალა რბილი საშლელით (შესაძლოა ეს საშლელიც მოეტანა წიგნთან ერთად) და ისე დაგებრუნებინა მისთვის წიგნი

(როგორც ვიცოდი ბატონი ნიკო ყოველთვის წიგნის ორ ეგზემპლიარს ყიდულობდა, ერთი იყო მისი შენიშვნებით აჭრელებული, ამ წიგნში ის არავის ახედებდა).

როცა მანქანა შეეიძინე, ბატონმა ნიკომ ავტომანქანების შესახებ წიგნი მათხოვა და მირჩია გუდასმით წამეკითხა და კონსპექტიც შემედგინა. წიგნი ჩემ დაბადებამდე გაცილებით ადრე, 1938 წელს იყო გამოცემული და იმ დროისათვის საკმაოდ მოძველებული იყო. მაგრამ ბატონი ნიკოს შენიშვნების გადაკითხვა დღესაც საინტერესო იქნებოდა (შენიშვნები კი საკმარისზე მეტი იყო არშიაზე ან ცალკე ჩამატებულ გვერდებზე). მხოლოდ ერთი თავი იყო შენიშვნების გარეშე, სადაც საუბარი იყო მძღოლ ქალებზე და მათ ფათერაკებზე. ბოლოს კი ერთი შენიშვნა მაინც იყო მიწერილი „Кто эту дуру посадил за рулем".

საინტერესო იყო მისი ურთიერთობა (აქაც ჩანდა მისი ხასიათი) საკუთარ ძაღლთან – ყურშასთან. მას ბავშვობიდან ჰქონდა სურვილი ჰყოლოდა ძაღლი. ეს სურვილი, მიუხედავად მისი მეუღლის დიდი წინააღმდეგობისა, ხანდაზმულობის უამს აისრულა. ბატონ ნიკოს ეს ძაღლი თითქმის 3 წელი ჰყავდა და ძაღლს რაღაც ინსტრუქციებით „აიძულებდა" ცხოვრებას. იმხანად წიგნის გამოცემა რთული იყო და ინსტიტუტში ან აკადემიის გამომცემლობაში დიდი რიგი იყო. მონოგრაფიები დიდი ხნის შემდეგ გამოდიოდა. ბატონ ნიკოს მონოგრაფია „შაშიანის სამება" ახალი გადაცემული იყო და მან დამატებით ითხოვა 14 ფორმა. მას ეს ფორმები ძაღლების შესახებ გამოსაცემი წიგნისთვის სჭირდებოდა. როგორც ამიხსნა ძაღლებზე წიგნები ან მათ წვრთნაზეა ან მკურნალობაზე დაწერილი და ეს პირველი ნაშრომი იყო სადაც ეს ორივე „მიმართულება" იქნებოდა გაერთიანებული. მე არ ვიცი, დღეს ეს ხელნაწერი სადაა, მაგრამ წიგნად რომ გამოსულიყო, კინოლოგებისთვის, ალბათ, საინტერესო გამოცემა იქნებოდა. ეს არ იყო დილეტანტის შრომა, ბატონი ნიკო შემთხვევით, საქმის შეუსწავლელად არაფერს მოკიდებდა ხელს.

ბატონ ნიკოსთან ექსპედიცია ყოველთვის საინტერესო იყო, ის შედარებით „უბრალო" ძეგლებისათვის ვერ იცლიდა, ან არ კარგავდა დროს. არ წავიდოდა ძეგლზე, თუ მას ხუროთმოძღვრების ევოლიუციისათვის მნიშვნელოვანი ერთი ელემენტი მაინც არ ეგულებოდა. ტაძრის აზომვა კი მისთვის განსაკუთრებული მოვლენა იყო. ის აქაც ნოვატორი იყო. თუ სხვებისთვის ძეგლის აზომვა მისი შესწავლის პარალელურად ხდებოდა, ბატონი ნიკო ძეგლს სრულად იცნობდა და აზომვის პროცესი მისთვის კარგად შესწავლილი ტაძრის გრაფიკული ასახვა, ქაღალდზე გადატანა იყო. მახსოვს VI-VII საუკუნეების დვანის ეკლესიის „წმინდა გიორგი, მცველი ქრისტეს კვართის" აზომვისას ნახაზი ჩამისწორა, თან ამიხსნა, აქ კალატოზი შეცდა და გადაუხვია ხუროთმოძღვრის ჩანაფიქრსო. დვანი ასაზომად და შესასწავლად რთული ძეგლია, ეს არის გუმბათით აღჭურვილი დარბაზული ეკლესია, სადაც გუმბათის ყელი აფსიდის მხრებსა და გრძივი კედლებიდან შვერილ პილასტრებს ეყრდნობა, სავარაუდოდ XIII-XIV საუკუნეებში ტაძარს სამხრეთიდან და დასავლეთიდან ეკვდერი მიაშენეს, XVII საუკუნეში რიყის ქვით კედლები დააშენეს და ეკლესია ციხესიმაგრედ გადააქციეს. მკლავების ფრონტონები და გუმბათის ყელი მთლიანად ციხის კედლებში მოექცა. ბატონი ნიკოს ნაშრომის გამოქვეყნების შემდეგ, როცა დვანს ვეწვიე, დავრწმუნდი, რომ ბატონი ნიკო არ შეცდა, კალატოზმა მცირედ დაარღვია ხუროთმოძღვრული ჩანაფიქრი. აზომვამდე მისი

შესრულებული კროკი ყოველგვარ ხედმეტობას მოკლებული, თითქოს მშრალი იყო და ტექნიკურ ნახაზს წააგავდა, მაგრამ ყველა ხუროთმოძღვრული ელემენტი დატანილი იყო და ტაძრის არქიტექტურა ნათლად იკითხებოდა.

კიდევ ერთი უცნაურობა თუ ჩვეა. ფანქარი, რომელსაც ის ხმარობდა, აუცილებლად ძალიან მოკლე 5-6 სმ სიგრძისა უნდა ყოფილიყო და ასეთი ზომის კარგად გათლილი ფანქარი რამდენიმე ედო ჯიბეში. მე მგონი, ბატონი ნიკო ფანქარს სპეციალურად ორ ნაწილად ანაწილებდა, ორივე ნაწილს კარგად გათლიდა და ისე ატარებდა.

ასევე გასახსენებელია მისი სამუშაო ფოტოაპარატი ეიწროფირიანი საყმაწვილო „Смена" ან ფართოფირიანი, იმ დროისთვისაც მოძველებული „Комсомолец"-ი. მიაჩნდა, რომ ამ მარტივ აპარატებს, განსაკუთრებით ძველი გამოშვებისას, კონტრასტული ობიექტივი ჰქონდა, რაც არქიტექტურის გადასაღებად მისთვის იდეალური იყო და მართლაც მისი გადაღებული ფოტოები (არქიტექტურული დეტალები ან დეკორი) იდეალური ხარისხისა იყო და ჩვეულებრივი ფოტო გრაფიკულ ნახაზს უახლოვდებოდა.

ჩვენი პირადი ურთიერთობის მხოლოდ ერთ შემთხვევას გავიხსენებ. მთელ საბჭოთა კავშირში ძვირდებოდა ყავა და შოკოლადი, ამიტომ მაღაზიიდან გაქრა ეს საქონელი. ამ დროს ბატონმა ნიკომ მთხოვა შოკოლადის ნაკრების შოვნა. რა უნდა მექნა! ჩემს სახლთან, კ. კეკელიძის ქუჩაზე გაიხსნა ახალი მაღაზია, „მზიური", სადაც მხოლოდ ტკბილეული იყიდებოდა. ყოველდღე შევდიოდი ამ მაღაზიაში და ყოველთვის უარს მეუბნებოდნენ. ბოლოს, ალბათ, შეეცოდე, ერთმა სიმპატიურმა გამყიდველმა გამანდო, რომ ექსპედიტორს დამალეით მოაქვს ეს ნაკრები და ცოტა მეტს იღებსო, ეს მეტი გადავიხადე და ავუხსენი, ვისთვისაც მინდოდა. როგორც იქნა ბატონმა ნიკომ შეიძინა „ნანატრი" ბონბონერი და მთხოვა ჩემთან სახლში წამეყვანა. კარი ჩემმა მეუღლემ გაგვიღო ბატონმა ნიკომ მკითხა: „Твоя жена?" მე დავეთანხმე, ბატონი ნიკო მიუბრუნდა ირინეს და მიმართა: „а я Вам бомбоньерку принес" და ჩემი სიმწრით მოპოვებული ტკბილეული ჩემს მეუღლეს გადასცა (რით დავიმსახურე ბატონი ნიკოს ასეთი ყურადღება, ნამდვილად არ ვიცი). ერთია, სახლში არასგზით არ შემოვიდა.

რა თქმა უნდა, როცა ბატონ ნიკო ჩუბინაშვილზეა საუბარი, პირველ რიგში გვახსენდება მისი შრომები, გვახსენდება მეცნიერი, რომელიც გიორგი ჩუბინაშვილთან და მის თანამოაზრეებთან ერთად საფუძველს უყრიდა ქართულ სახელოვნებათმცოდნეო სკოლას... მეცნიერი, რომელიც ქართული არქიტექტურის კვლევისას სხვებისაგან განსხვავდებოდა... ეს კი ვრცელი საუბრის საგანია და ჩვენც, დღეისათვის, ამიტომაც შემოვიფარგლეთ მოგონების რამდენიმე სამახსოვრო ეპიზოდით.

ბატონი ნიკო 1993 წელს 85 წლისა გარდაიცვალა. ეს წლები უმძიმესია საქართველოს უახლეს ისტორიაში. ბატონი ნიკოს დასაფლავებაზე ყველა მისი კოლეგა და ნაცნობი მივიდა. ეს არ იყო მხოლოდ გიორგი ჩუბინაშვილის დიდი ოჯახის პატივისცემა. ბატონო ნიკო ყველას ძალიან გვიყვარდა.

George Marsagishvili

Recollecting Niko Chubinashvili

The author shares his memories of Niko Chubinashvili – his teacher and elder friend.